

14. Stepin, VS., 2003. 'Samorazvivajushhiesja sistemy i postneklassicheskaja racional'nost' (Self-developing systems and post-non-classical rationality)', *Voprosy filosofii*, № 8, S. 5-17.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.10(1-2)-2

УДК 37.0:316.344.42-047.22

ЕЛІТНЕ ЗНАННЯ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

ELITE KNOWLEDGE IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL PROCESS

А.В.Сакун

Актуальність теми дослідження. Зростання впливу особистості на різні сфери життя обумовлене рівнем отриманого нею знання. Йдеться про знання досконалої якості, або елітне знання, на основі якого формується творча, продуктивна частина суспільства. В становленні особистості проблема набуття якісних знань не знімається, а навпаки, актуалізується.

Постановка проблеми. Методологічний аналіз процесу набуття знань, який вивчає закономірності їх засвоєння, умінь та навичок, визначає обсяг і структуру змісту пізнання, удосконалює методи і організаційні форми навчання, зумовлює сам факт наявності елітного знання. Проте дослідження проблеми елітного знання потребує уточнення гносеологічного змісту поняття "знання".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема сучасного знання в контексті елітного знання знайшла висвітлення в багатьох публікаціях, а саме: В. Андрущенко, В.Беха, В. Ільїна, В. Загороднюка, В.Кременя, Ж. Лакана, М. Мамардашвілі, С. Пролєєва та інших.

Постановка завдання. Дослідження впливу наукового

Urgency of the research. The growth of personal influence on various spheres of life is due to the level of knowledge gained by him. It is about the knowledge of perfect quality, or elite knowledge, on the basis of which the creative, productive part of society is formed. In the development of the individual, the problem of acquiring high-quality knowledge is not resolved, but, on the contrary, is actualized.

Target setting. Methodological analysis of the obtaining knowledge process, which studies the regularities of their learning, skills, determines the scope and structure of the content of knowledge, improves the methods and organizational forms of education, causes the very fact of the presence of elite knowledge. However, the study of the problem of elite knowledge requires clarification of the epistemological content of the concept of "knowledge".

Actual scientific researches and issues analysis. The problem of modern knowledge in the context of elite knowledge is reflected in many publications, namely: V. Andrushchenko, V. Bekh, V. Ilin, V. Zahorodniuk, V. Kremen, ZH. Lakan, M. Mamardashvili, S. Proleiev and others.

The research objective. The study of the influence of scientific

пізнання на творення елітного знання, яке допомагає розв'язувати суперечності, накопичені у просторі освіти.

Виклад основного матеріалу.

В статті досліджується проблема якісного знання в сучасному суспільстві. Освіта пов'язана з глобальним характером економіки, який передбачає набуття не просто інформації, знань чи вмінь, а інтелектуального капіталу. Володіння таким капіталом і є володіння елітним знанням, яке відкриває інші способи розуміння дійсності. Воно виступає як діяльність із самопізнання, розкриває не лише внутрішню будову духовного світу людини, а й розуміння структури соціально-економічного і культурного буття. Елітне знання відкриває не лише зовнішні, а й внутрішні взаємозв'язки – онтологічні, соціокультурні, когнітивні, морально-етичні, виявляє рівень екзистенційного самоаналізу.

Висновки. Елітне знання є об'єктивним знанням, завдяки якому відбувається поступ наукового пізнання. Статус елітного знання набуває тоді, коли воно є результатом інноваційних інтелектуально-методологічних ефлексій. Разом з тим елітне знання завжди особистісне, оскільки досягається завдяки власним судженням, які спираються на творчі потенції та інтуїтивні передчуття суб'єкта пізнання. Факт елітного знання обумовлений і тим, що в системі пізнання завжди формуються і стверджуються передові ідеї, теорії, погляди, які утворюють не інтелектуальне поле, у якому з'являються таланти і генії. Їх знання стає основою формування інтелектуальної еліти.

Ключові слова: знання, еліта, пізнання, наука, інтелект, творчість, освіта.

knowledge on the creation of elite knowledge, which helps to solve contradictions accumulated in the space of education.

The statement of basic material.

The article examines the problem of quality knowledge in modern society. Education is linked with the global nature of the economy, which involves the acquisition of not only information, knowledge or skills, but also intellectual capital. Possession of such capital is the possession of elite knowledge, which opens up other ways of understanding reality. It acts as an activity of self-knowledge, reveals not only the internal structure of the human spiritual world, but also an understanding of the structure of socio-economic and cultural being. Elite knowledge reveals not only external but also internal interrelations - ontological, sociocultural, cognitive, moral and ethical, reveals the level of existential self-analysis.

Conclusions. Elite knowledge is objective knowledge, thanks to which scientific knowledge is promoted. Knowledge acquires elite status when it is the result of innovative intellectual and methodological reflections. At the same time, elite knowledge is always personal, because it is achieved thanks to its own judgments, which are based on creative potency and intuitive presentiments of the subject of knowledge. The fact of elite knowledge is also due to the fact that progressive ideas, theories, and views that form a non-intellectual field in which talents and geniuses appear are always formed and affirmed in the system of knowledge. Their knowledge becomes the basis of the formation of the intellectual elite.

Keywords: a knowledge, an elite, science, intellect, creativity, education.

Актуальність теми. Для сучасного “суспільства знань” все більш суттєвим і значущим стає прагнення співвіднести абстракції, категорії, системи міркувань з самою людиною – мислячою, пізнаючою, відчуваючою – в цілісності всіх її проявів та іпостасей. Тенденція вивести людину за “дужки”, елімінувати, вважати другорядною залишається в минулому. В силу чого виникає необхідність по-новому поставити проблему ролі знання не просто в житті людини, не лише його значення для розвитку науки, пізнавальної діяльності, а знання, яке приводить до появи якісно іншого розуміння основних сфер буття людини: економіки, культури, політики, освіти, науки. Очевидно, причиною зростання впливу особистості на різні сфери життя обумовлена особливістю одержаного нею знання. Іншими словами, мова йде про знання досконалої якості, або краще, елітне знання, на основі якого і може формуватися творча, продуктивна частина суспільства. Адже при всіх загальноприйнятих уявленнях відносно соціальних умов, ролі колективу, суспільства, держави, сім’ї тощо в становленні особистості, міркувань відносно шляхів входження в еліту тощо, проблема одержання якісних знань не зникає, а, навпаки, актуалізується.

Постановка проблеми. Індивідуальний стиль пізнавальної діяльності належить до числа формально-динамічних факторів, які визначають її продуктивність. Поряд з ними важливе значення в забезпеченні ефективності пізнання мають логіко-психологічні механізми засвоєння знань. Методологічний аналіз процесу одержання знань, який вивчає закономірності їх засвоєння, умінь і навичок, формування переконань, визначає обсяг і структуру змісту пізнання, вдосконалює методи й організаційні форми навчання, вплив навчального процесу на особу, обумовлює сам факт елітного чи звичайного знання. Проте дослідження проблеми елітного знання вимагає уточнення гносеологічного змісту поняття “знання”, яке багатозначне й має ряд характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема сучасного знання в контексті елітного знання завжди була в епіцентрі теоретичних і методологічних пошуків світової наукової думки. Сьогодні поняття “елітне знання” має нові аспекти розуміння. Філософські засади стратегії розвитку знання та освіти висвітлені в багатьох публікаціях: В. Андрущенко, В. Беха, В. Ільїна, В. Загороднюка, В. Кременя, Ж. Лакана, М. Мамардашвілі, С. Пролєєва та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження наукового пізнання, його розвиток, що стає базою, на якій проростає нове, досконаліше, прогресивніше, а саме елітне знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Знання формують новий погляд на світ, змінюють відношення до нього. Вони виконують певні функції: дають загальні уявлення про ті сторони дійсності, до яких вони мають відношення (наприклад, загальну картину природи, суспільства); формують здатність людини до пізнавальної діяльності; є основою для дії або для визначення напрямку способів дії (як потрібно діяти або не діяти). Тобто знання – це узагальнений досвід людства, який відображає різні сфери дійсності у вигляді фактів, правил, висновків, закономірностей, ідей, теорій, якими володіє наука.

До елітного знання в першу чергу може належати наукове знання, оскільки поряд з об'єктивною істинністю і логічною обґрунтованістю воно володіє особливими характеристиками – системністю, есенціальністю, загальнозначимістю, специфічністю мови. Властивість системності обов'язково сприяє удосконаленню знання. Система наукового знання являє собою множину зв'язків і відносин. Орієнтація на логічну обґрунтованість та істинність поєднується з установкою на есенціальність (від лат. *essentia* – сутність), тобто на пізнання сутності процесів і об'єктів, які вивчаються. Співставлення можливих обґрунтувань при прийнятті рішень, вибір серед них найбільш ефективних, переважаючих пов'язані з рухом до сутності. Чим краще обґрунтоване те чи інше положення, рішення, дія, тим глибше пізнання ситуацій, в яких людині приходится діяти. Тому одне із найважливіших завдань наукового пізнання – відкриття глибинних, сутнісних зв'язків і відношень об'єктивного світу, формування законів не лише науки, але й законів соціального буття. Останнє має особливе значення для еліти, котра, як відомо, повинна знати, які їй приймати рішення, які перспективи подальшого існування, які загрози і виклики можуть бути на шляху її подальшого розвитку.

Отже, ті знання, які відкривають шлях до пізнання законів, яким підлягає життя не лише природи, а й розвиток суспільства, культури, економіки, і можна назвати елітними. Це знання, які відкривають майбутні перспективи розвитку життя людини. А вони не можуть бути досягнуті за рахунок буденного знання, здорового глузду або знання, орієнтованого на здобуття певної професії чи спеціалізації. Останнє носить суто індивідуальний характер. Відносно науково-обґрунтованого знання, то воно носить загальнозначимий характер, оскільки його істини досягаються теоретичним шляхом.

Завдання, які стоять перед науковою теорією, котра веде до знання вищого, викликали потребу в його специфічній мові, або новій мові науки. Знання, котре допомагає піднятися над буденністю, або знання елітне, не може будуватися на звичайній побутовій мові. Як для наукових

теоретичних обґрунтувань, так і для знання, котре є відображенням вищих сенсів буття, потрібна своя мова. При цьому через особливого роду визначення вводяться нові категоріально-понятійні вирази, уточнюються вже існуючі. Тим самим виробляється наукова термінологія, тобто сукупність слів або словосполучень з точним, єдиним значенням в рамках даної науки. Так само знання не буденне, а високосмислове, з глибокими змістами може бути зрозумілим лише тоді, коли буде викладено кваліфіковано, за допомогою відповідних понять, слів і виразів.

На основі мови науки і мови якісного, високого рівня знання формується головне, що повинно відрізнити представників еліти в цілому – здатність до мислення, яке є умовою конструктивної, продуктивної діяльності. Саме вона є умовою виокремлення індивіда або спільноти в еліту. Так само наявність творчого мислення відкриває можливість відкриття істин вищого порядку, що є доступними не для всіх. Істин, які досягаються завдяки здатності мислення проникати в сутність предмету чи явища. Разом з тим саме мислення має більше можливостей для формування тоді, коли отримує для себе той чи інший інтелектуальний “заряд”, поштовх. Ним стає знання у всьому його обсязі.

Саме мислення виробляє здатність до творчості, котра також є одним із шляхів до знання високого порядку, знання елітного. Про це свідчить вся попередня історія пізнання як в “науках про природу”, так і в “науках про дух” (В. Віндельбанд). Аналіз пізнання повинен “явним чином виходити із живої історичної конкретності суб’єкта, який пізнає, участі його мислення в пізнанні, і будується на довірі до нього як “відповідально поступаючого в одержанні істинного знання і в подоланні заблуджень” [5, с.121]. Важливу роль в даному процесі відіграє рефлексія – атрибут творчого мислення. Причому мова йде не про елементарну рефлексію, спрямовану на аналіз повсякденних вчинків і споріднених з нею знань, які уточнюють їх межі і значення. А рефлексія науково-теоретична, котра є осмисленням людиною передумов, форм, шляхів і можливостей пізнання по досягненню істини.

Поняття “елітного знання” відображає не лише новий підхід до аналізу ролі знань у процесі формування та розвитку людського суспільства, а й зростання значення інтелектуальної діяльності в процесі його постіндустріальних перетворень. На думку сучасних дослідників, елітне знання, котре “є концентрованим згустком інтелекту нації” [4, с. 73], обумовлює елітну освіту. На основі запропонованої Ч. Сноу дивергенції двох типів культур розрізняють два типи елітної освіти: природнича та гуманітарна. Відповідно, розрізняють соціально-політичне (зорієнтоване на творення політико-адміністративної еліти) та загальнокультурне (зорієнтоване на підготовку культурної еліти) елітне знання.

Феномен елітного знання породжує низку проблемних питань. Чим по своєму призначенню є елітне знання? Знання, що доступне найбільш талановитим, чи таке, що зрозуміють найбільш талановиті? Ці проблеми пов'язані між собою, адже ті, кому елітне знання стало доступним (на відміну від елітної освіти), апріорі повинні бути готовими його досягнути завдяки своїм розумовим здібностям. Тому поряд із набором професійних та загальноосвітніх знань та вмінь елітне знання передбачає виховання культури відповідного сучасності способу мислення та відповідних ціннісних вимірів людини. Йдеться про те, що елітне знання повинно надати не лише набір знань та навичок для подальшого успішного кар'єрного зростання, а й навчити думати, аналізувати, виховувати творців, відповідально мислячих фахівців в управлінні тощо.

Однак елітне знання не може сформуватися в звичайних умовах. Воно забезпечується системою елітної освіти. Доступність елітного знання залежить від того, якою є система елітотворення: "прозорою", відкритою для найбільш активних, освічених, талановитих людей, здатних до впровадження інновацій. Тому поняття "елітне знання" базується на концепції до сяжності елітного статусу незалежно від входження в еліту.

Як відомо, французьке слово *elite* означає краще, добірне. Тому організація елітної освітньої системи припускає ретельний селективний відбір освітніх концепцій, програм, педагогічних методик тощо, а також педагогічних кадрів. Поняття "елітний" має також інше значення, а саме: "формуючий еліту". Відтак елітна освіта забезпечує підготовку випускників, які в майбутньому здатні стати найбільш видними представниками певної частини суспільства – утворити національну (суспільну) еліту: професійну, творчу, політичну тощо.

Сьогодні наука, культура та освіта стають все більш інтегрованими, дифузними, полісистемними, контекстними. За цих обставин особистість вчителя потрапляє в цілковиту залежність не стільки від системи адміністрування його соціальною групою, скільки від динамічності інформаційних потоків. Тому не кількість інноваційних методик може модернізувати педагогічну спільноту та перетворити її в елітну соціальну групу, а здатність індивіда групи бути адекватним на виклики часу. З такої зміни дисциплінарної домінанти на домінанту індивідуальної культурної та суспільно-політичної діяльності, головним чинником формування педагогічної еліти стає внутрішньогрупова конкуренція особистостей. Нові критерії якості цієї соціальної групи передбачають можливість максимального вияву індивідуальності у культурній, суспільній та політичній сферах життя.

Безперечно, сучасна розвинена професійна освіта характеризується

високим рівнем професійної компетентності; науковістю знань, відповідністю цілям і завданням спеціальності; творчим підходом до розв'язання проблем; здатністю продукувати прогресивні ідеї; вмінням реально оцінювати свої можливості та здібності, співпрацювати з іншими людьми; відкритістю до альтернативних поглядів та ідей; відповідальністю та високою професійністю. Водночас все більш актуальною для вищої школи стає проблема підготовки елітних працівників, які самостійно та продуктивно мислять, володіють “надпредметними знаннями”, чітко визначеними моральними якостями, здатністю продукувати нові ідеї.

У зв'язку з цим сучасні дослідники розробляють теоретичні основи підготовки елітних спеціалістів, приділяючи особливу увагу їх творчому потенціалу, компетенції, професіоналізму, креативності, емоційно-вольовій стабільності тощо. Розробляються моделі “елітного спеціаліста”, що включають смисложиттєвий компонент, структурний склад (мисленнєві, ментальні, креативні аспекти), змістовні та функціональні особливості (мотивація, сприйняття та перетворення інформації).

Зазначимо, що проблема “елітного знання” сама по собі не існує. Вона пов'язана з доступністю знання, яка в свою чергу залежить від того, наскільки система елітотворення є відкритою для найбільш активних, освічених, талановитих індивідів. Тому цілком зрозуміло, що поняття елітного знання ґрунтується саме на концепції можливості одержання, незалежно від соціального походження та економічного статусу людини.

Важливим аспектом проблеми елітного знання є диференціація навчання і, насамперед, існування елітних навчальних закладів. Вони є альтернативою одноманітності системи освіти і навчання, котра не враховує розмаїття особистісних орієнтацій, не стимулює розвитку талантів й унікальних здібностей. Плюралістична система освіти із високим ступенем децентралізації утворює конкуренцію в навчальному процесі, що підвищує загальний рівень якості послуг, які надаються в освітній сфері. Елітні навчальні заклади покликані бути орієнтирами для всієї системи освіти, простором для проведення прогресивних експериментів.

Безперечно, із системою елітної освіти корелюється феномен елітного знання. Він породжує низку проблем, які необхідно враховувати, формуючи ефективну систему елітної освіти. По-перше, це необхідність стимулювання обдарованих дітей. І, по-друге, елітне знання має не лише надати набір знань і навичок для подальшого успішного кар'єрного зростання, а й навчити думати, виховувати творців, вчених, мислителів.

Елітне знання відкриває інші способи розуміння дійсності. Воно виступає як діяльність самопізнання, котре розкриває не лише внутрішню будову і своєрідність духовного світу людини, але й розуміння структури

соціально-економічного і культурного буття. Воно не лише сприяє кар'єрному зростанню, але й репрезентує рівень чіткості, деталізованості, послідовності і системності рефлексивного осмислення тієї чи іншої сфери діяльності. Елітне знання відкриває не лише зовнішні взаємозв'язки, але й внутрішні – онтологічні, когнітивні, соціокультурні, морально-етичні, виявляє рівень екзистенційного самоаналізу

Особливістю елітного знання є те, що воно завжди особистісне, оскільки залежить від здібностей тієї чи іншої людини і від специфіки її інтелектуальної та пізнавальної діяльності. В такому аспекті елітне знання володіє такими характеристиками, як обмеженість – ним володіє невелике коло індивідів, а наявність таких знань виділяє його серед основної маси. Даний індивід знає те, чого не знають інші, а це, в свою чергу, піднімає, звеличує його серед інших носіїв знання.

Висновки. Дослідження останніх років показують, що сьогодні відбувається подальша концентрація виробництва знання. Фундаментальна наука зосереджується в невеликій кількості світових центрів, здебільшого в розвинених країнах світу. Наукові знання творяться (продукуються) в основному ученими-професіоналами, і в залежності від запитуваності, впливу воно може набувати статусу елітного. Як і його творець, котрий в зв'язку із всезагальним визнанням запропонованої ним теорії (вчення) стає представником інтелектуальної, наукової еліти. Отже, на знання є попит, який обумовлює виникнення і розвиток ринкових відносин – рушія суспільного прогресу. У такому контексті постає необхідність визначення елітного знання, що обумовлює вирішення питання критерію диференціації знання на звичайне й ексклюзивне.

Список використаних джерел:

1. Гьосле, В., 2003. 'Практична філософія в сучасному світі', К. : *Лібра*, 247 с.
2. Кудашов, В.И., 2009. 'Конструирование инновационного варианта образования', *Философия образования*, № 3, С. 5-9.
3. Лукашевич, В.К., 2006. 'Философия и методология науки', Минск : *Современная шк.*, 320 с.
4. Матвійів, М., 2009. 'Взаємозв'язок ринку знань із ринком праці в Україні: маркетинговий аспект', *Галицький економічний вісник*, № 7, С. 73-79.
5. Микешина, Л.А., 2009. 'Философия познания', М. : *Канон +: РООИ «Реабилитация»*, 560 с.
6. Парето, В., 2004. 'Элиты и аристократия', *Личность. Культура. Общество*, Т.4, Вып. 3-4, С. 3-14.
7. Скотна, Н., 2005. 'Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії', Львів : *Українські технології*, С. 320.

References:

1. H'osle, V., 2003. 'Praktychna filosofiya v suchasnomu sviti (Practical philosophy in the modern world)', K. : *Libra*, 247 s.
2. Kudashov, VI., 2009. 'Konstruirovaniye innovatsionnogo varianta obrazovaniya (Designing an innovative version of education)', *Filosofiya obrazovaniya*, № 3, S. 5-9.
3. Lukashevich, VK., 2006. 'Filosofiya i metodologiya nauki (Philosophy and methodology of science)', Minsk : *Sovremennaya shk.*, 320 s.
4. Matviyiv, M., 2009. 'Vzayemozv'yazok rynku znan' iz rynkom pratsi v Ukrayini: marketynhovyy aspekt (Interconnection of the knowledge market with the labor market in Ukraine: a marketing aspect)', *Halyts'kyu ekonomichnyy visnyk*, № 7, S. 73-79.
5. Mikeshina, LA., 2009. 'Filosofiya poznaniya (Philosophy of knowledge)', M. : *Kanon +: ROOI «Reabilitatsiya»*, 560 s.
6. Pareto, V., 2004. 'Elity i aristokratiya (Elites and aristocracy)', *Lichnost'. Kul'tura. Obshchestvo, T.4, Vyp. 3-4*, S. 3-14.
7. Skotna, N., 2005. 'Osoba v rozkoloty tsyvilizatsiyi: osvita, svitohlyad, diyi (Person in the split civilization: education, world outlook, actions)', L'viv : *Ukrayins'ki tekhnolohiyi*, S. 320.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.10(1-2)-3

УДК 116+ 374.1

СУЧАСНІ НАРАТИВИ ЯВИЩА ПОЗААКАДЕМІЧНОЇ ОСВИТИ**CONTEMPORARY NARRATIVES OF THE PHENOMENON OF NON-ACADEMIC EDUCATION****Г. В. Жукова****Актуальність дослідження.**

Сьогоднішня академічна освіта є пріоритетом не тільки із-за досконалих зразків навчання, але й формування нових знань, створення уявлень про світ, ідеальне в освіті. Інноваційна трансформація систем професійної та післядипломної освіти, інтенсивний розвиток галузевого навчання на підприємствах і організаціях, а також системи додаткової освіти актуалізували пошук нових форм підготовки професійних працівників, однією з яких є позаакадемічна освіта. Позаакадемічна освіта - це можливість з'ясувати траєкторії професійної інтеграції людини в суспільство, розвиток окремих шляхів

Urgency of the research.

Today's academic education is a priority not only because of perfect patterns of learning, but also the formation of new knowledge, the creation of ideas about the world, ideal in education. Innovative transformation of vocational and postgraduate education systems, intensive development of branch training in enterprises and organizations, as well as systems of additional education, are actualized the search for new forms of training of professional workers, one of which is non-academic education. Non-academic education is an opportunity to find out the trajectories of professional integration of a person into society, the development of separate ways in accordance with its understanding.